

УДК 78.05.072.073

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2023-36-1-2>**Юлія Михайлівна Панченко**

ORCID: 0000-0003-2359-8546

аспірантка творчої аспірантури

Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової

rapituuliya1608.new@gmail.com

ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ ГАЛИНИ ПОЛИВАНОВОЇ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ВОКАЛЬНОЇ КАФЕДРИ ОНМА ІМЕНІ А. В. НЕЖДАНОВОЇ

Мета статті – виявити специфічні риси творчої особистості видатної української співачки та викладача вокалу Галини Поливанової, а також визначити її місце в історії вокальної кафедри, яку вона очолювала понад 44 роки (зокрема, її методи у роботі зі студентами) та в історії Одеської консерваторії (академії) у цілому. *Методика* дослідження визначається використанням наступних методів: змістовий моніторинг, історичний підхід, метод узагальнення в поєднанні з системним як основна методологія дослідження. *Наукова новизна* полягає в обґрунтуванні значення впливу якостей творчої особистості на розвиток осередку, в якому ця особистість перебуває – на прикладі діяльності народної артистки України Галини Поливанової. *Висновки*. Необхідність закладеної О. М. Благовидовою лінії спадкоємності традицій на кафедрі сольного співу постає важливою для створення міцного фундаменту творчої майстерності. Відкривається діяльнісний напрям, що розвивався на основі історичного досвіду та був сприйнятий Галиною Поливановою – народною артисткою України, видатною українською співачкою, професором ОНМА імені А. В. Нежданової, академіком, ім'я якої назавжди вписане золотими літерами в історію Одеської консерваторії. Виявляється, що для цього було створено багато передумов: наукове та творче середовище, обмін досвідом на національному та міжнародному рівнях, а головне – можливість брати участь в українських і міжнародних конкурсах, вокально-методичних конференціях, завжди з отриманням відмінних результатів. Галина Антодіївна зпроторила ефективну традицію запрошення до роботи на кафедрі представників різних, не тождесних у методичних викладках вокальних шкіл, коли в колегіальному доповненні вироблявся деякий загальний творчий вектор. Іншим значним принципом кафедральної методики було допущення до практики вокального викладання на рівні камерного класу досвідчених концертмейстерів, які мають достатній досвід (навчальний і сценічний) та практику роботи з вокалістами у спеціальному класі вокалу. Традиції кафедри, вибудовані на

задачах творчої праці двох видатних майстрів попередньої доби, Ольги Благовидової та Галини Поливанової, сьогодні з честю й успіхом продовжуються в класах їх колег-наступників та їх учнів.

Ключові слова: творча особистість, музика, вокальна кафедра, сольний спів, якості керівника, виконавське мистецтво, вплив творчої особистості, реформи, методи роботи.

Panchenko Yuliia Mykhailivna, Postgraduate Student of Creative Graduate School of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music
Creative personality of Halyna Polivanova in the context of the history of the Vocal Department of the ONM named after A. V. Nezhdanova

The aim of this article is to reveal the specific features of the creative personality of the outstanding Ukrainian singer and vocal teacher Galina Polivanova, as well as to determine her place in the history of the vocal department, which she headed for more than 44 years (in particular, her methods in working with students) and in the history of the Odessa Conservatory (academy) as a whole. **The research methodology** is determined by the use of the following methods: substantive monitoring, historical approach, generalization method in combination with systemic as the main research methodology. **The scientific novelty** consists in substantiating the importance of the influence of the qualities of a creative personality on the development of the center in which this personality resides – on the example of the work of the People's Artist of Ukraine Halyna Polivanova. **Conclusions.** The need for the established O. M. The line of succession of traditions at the department of solo singing is important for creating a solid foundation of creative skill. An activity direction is being opened that developed on the basis of historical experience and was adopted by Halyna Polivanova – People's Artist of Ukraine, outstanding Ukrainian singer, professor of A. V. Nezhdanova ONMA, academician, whose name is forever inscribed in golden letters in the history of the Odessa Conservatory... It turns out, that many prerequisites were created for this: a scientific and creative environment, exchange of experience at the national and international levels, and most importantly – the opportunity to participate in Ukrainian and international competitions, vocal-methodical conferences, always with excellent results. Galina Antodiivna established an effective tradition of inviting representatives of different, methodologically different vocal schools to work at the department, when a common creative vector was developed in the collegial complement. Another significant principle of the cathedral methodology was the admission to the practice of vocal teaching at the chamber class level of experienced concertmasters who have sufficient experience (educational and stage) and practice of working with vocalists in a special vocal class. The traditions of the department, built on the basis of the creative work of two outstanding masters of the previous era, Olga Blagovydova and Galina Polivanova, continue today with honor and success in the classes of their successor colleagues and their students.

Key words: creative personality, music, vocal department, solo singing, leadership qualities, performing arts, influence of creative personality, reforms, work methods.

Актуальність теми дослідження. У далекому 1913 році Одесі випала велика честь бути першим містом в Україні, де відкрився музично-освітній заклад вищого рівня – Одеська консерваторія. 8 вересня 2023 р. тепер вже Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової святкуватиме 110-річний ювілей свого існування.

Вивчаючи історію одеської консерваторії (академії), необхідно виходити з розуміння її поступової трансформації – від музичних класів до відомого та авторитетного в Україні та за її межами музично-освітнього закладу IV ступеня акредитації, який щороку випускає сотні музикантів-професіоналів. Оглядаючись назад, ми хочемо збагнути, в чому ж секрет успіху ОНМА імені А. В. Нежданової упродовж тривалого часу? Чому за 110-річну історію інтерес до неї не згасає? І, попри усі складнощі воєнного становища (від 24 лютого 2022), вступна компанія 2022 р. відбулася належним чином.

Відповідь проста і очевидна – ті традиції, які були закладені ще у далекому 1913 році, що викристалізувалися десятиріччями в педагогічній практиці, набували розвитку в наступних поколіннях, і в наш час продовжують старанно передаватися від класу до класу, з необхідними оновленнями, удосконаленнями та осучасненням. Одеська національна музична академія А. В. Нежданової продовжує бути провідником еталонних академічних знань попередньої доби, справжнім центром музичного мистецтва.

Треба відзначити, що ці засади набули чинності, насамперед, завдяки особистостям видатних педагогів, які виховали не одне покоління високопрофесійних фахівців, відомих музичних митців-виконавців, музикознавців, композиторів, які прославили її ім'я на світовому рівні, зробивши вагомий внесок в українську та світову музичні культури.

Серед видатних імен випускників академії різних спеціальностей: Г. Поливанова, Б. Руденко, Т. Мороз, Н. Войцеховська, Л. Гінзбург, О. Фоменко, Д. Ойстрах, Е. Гігельс, Л. Огренич, Л. Шемчук, І. Понамаренко та ін. Сьогодні прапор «одеської школи» на світовому рівні гідно несуть Марина Гулегіна (сопрано), Віталій Білий (баритон), Юрій Міненко (контр-тенор), Олександр Цимбалюк (бас), Тетяна Мельниченко (сопрано), Олександр Родін (композитор) та ін.

В наш час усі кафедри академії (вокальна, фортепіанна, кафедра теорії музики, струнна, духовна та ін.)

продовжують працювати у звичайному режимі та дотримуватися високих еталонів освітнього процесу. У цій статті ми хочемо усвідомити надбання вокальної кафедри ОНМА імені А. В. Нежданової та розглянути характеристики унікальної творчої особистості, народної артистки України, Галини Поливанової, видатної української співачки, професора, академіка. Прагнемо зрозуміти, осмислити значущість цієї постаті в історичному контексті. З 6 грудня 2020 року, часу коли Галина Анатоліївна покинула свою улюблену альма-матер і цей світ, минуло вже три роки. В цій статті ми хочемо проаналізувати її внесок у розвиток Одеської музичної академії імені А. В. Нежданової, якій вона віддала 44 роки сумлінного служіння як завідувачка кафедри сольного співу.

Аналіз досліджень та публікацій. Вокальна кафедра одеської консерваторії і творча особистість Галини Поливанової не раз ставала предметом досліджень сучасних мистецтвознавців. До цієї теми звертались: Н. Войцеховська, Р. Розенберг, О. Самойленко, В. Навроцький, Т. Захарчук та ін.

Мета нашої роботи – висвітлити характерні риси творчої особистості Галини Поливанової та її роль у процесі формування високих естетичних еталонів музичного мистецтва в Одеській національній музичній академії імені А. В. Нежданової, а також розглянути історію та традиції кафедри сольного співу Одеської музичної академії, яку кілька десятиріч очолювала Галина Анатоліївна.

Основний зміст роботи. Історія кафедри сольного співу Одеської музичної академії охоплює період від заснування консерваторії у 1913 році і до сьогодення [2]. Кафедра проходила різні за інтенсивністю та характером колегіальної згуртованості етапи існування і завжди домінуючим трендом визначалась характерна особистість лідера. Маються на увазі етапи її очільників – Ю. Рейдер, І. Райченко, В. Селявіна, етап О. Благовидової, також етап організаційної діяльності Галини Анатоліївни Поливанової.

В 1973 році Галина Поливанова, випускниця класу І. Райченко, прийшла до Одеської консерваторії рядовим викладачем, а вже у 1976 році вона взяла на себе управління вокальною кафедрою, де були не лише намічені, але й проведені поворотні реформи її попередницею Ольгою Благовидовою. Починаючи з управління О. Благовидової, кафедра сольного

співу посідала домінантне становище серед виконавських кафедр в одеській консерваторії.

У Галини Поливанової була можливість: а) повернути буття кафедри до традиційних форм; б) зберігати в незмінності лінію визначену за чверть століття Благовидовою; в) повести кафедру новим шляхом. Як нам видається, Галина Анатоліївна взявши у попередників найкращі надбання, пішла своїм (осучасненим) шляхом і витримувала свою лінію протягом усього строку очолювання кафедри.

Наше завдання, як дослідників та оповідачів про методичні засади буття кафедри, зрозуміти у чому полягає своєрідність шляху Поливанової, якою мірою вона сприйняла й успадкувала реформаторські традиції Ольги Благовидової, які нові аспекти управління, пошуку вирішення проблем, художньої оцінки та методичного керівництва вона внесла за 44 роки. Наскільки зберіглася спрямованість руху кафедри порівняно з попереднім етапом творчої діяльності Благовидової.

З точки зору принципу комплементарності, всупереч, здавалося би, авторитарності характеру, що безсумнівно було однією з психологічних характеристик Галини Поливанової, вона як керівник (менеджер) не зупинялася в підборі співробітників, соратників та членів кафедри на представниках власної вокальної школи, свого виконавсько-методичного спрямування, а запрошувала представників суміжних, аж ніяк не тотожних у методичних викладках, вокальних шкіл, і в колегіальному доповненні вироблявся деякий загальний творчий вектор. Вона встановила на довіреній їй кафедрі принцип колегіальності в оцінці, прийнятті рішень з подолання методичних проблем та планування роботи. Як нам здається, це був важливий пункт у відліку нового часу буття кафедри.

Другим значним принципом, який певною мірою логічно випливає з колегіальної демократії, було допущення до практики вокального викладання на рівні камерного класу досвідчених концертмейстерів, які мають достатній досвід та практику роботи з вокалістами у спеціальному класі вокалу. Тобто, фахівців суміжного профілю, які не мають при цьому спеціальної вокальної підготовки, але знають процес виконавства ніби зсередини, причому, – зі сцени. У рамках вітчизняної вокально-педагогічної школи це було революційним експериментом, закладеним ще О. Благовидовою. І одна з причин, яка пояснює цей факт, можливо, полягає в тому, що Галина

Анатолівна сама була чудовою піаністкою і прекрасно володіла інструментом. На сьогоднішній день ми можемо сказати точно, що було збережено дві названі вище реформаторські тенденції: це комплементарна колегіальність і, у певному сенсі, дидактична самостійність концертмейстерів.

При цьому в рамках колективного розв'язання методичних та виконавських проблем Галина Поливанова використовувала такий підхід, коли спочатку висловлювалися всі концертмейстери та педагоги, а підсумкове, відповідальне слово належало завідувачці кафедри.

Лінія спадкоємності історичних традицій на кафедрі сольного співу яку заклала О. Благовидова, продовжила розвиватися вже під орудою Галини Поливанової. Для цього було створено багато передумов, таких як творче, науково-творче середовище, обмін досвідом на вітчизняному та міжнародних рівнях, а головне – створювані концертні програми, участь в українських та міжнародних конкурсах і вокально-методичних конференціях, що завжди гарантували високі результати.

Досить перелічити імена найбільш видатних виконавців: народні артисти – О. Стаховська, В. Навротський, О. Оганезова, Т. Анісімова, Л. Зуєнко, В. Мітюшкін, Л. Стадніченко, Т. Буркацька, В. Ревенко; заслужені артисти – Т. Спаська, В. Горай, Д. Павлюк, О. Злакоман.; заслужені діячі мистецтв – А. Кулієва, Г. Джулай; професори – О. Оганезова, В. Ревенко, В. Мітюшкін, Г. Джулай; кандидати мистецтвознавства – Н. Каданцева, Л. Лобода, А. Кулієва, А. Носуля та ін.

Можемо зробити попередній висновок, що в компетенції справжнього керівника(лідера) від народження закладене вміння створювати емоційний мікроклімат, у співтоваристві чи колективі, що найкраще підходить для досягнення поставлених цілей.

Видатний письменник та політолог Уоррен Бенніс у своїй роботі пише, що лідерство як краса – йому складно дати визначення, але коли ви його бачите, ви точно усвідомлюєте, що воно зараз перед вами [4].

Галина Анатолівна вміла створити атмосферу ефективної співпраці завдяки переконанню, навіюванню, зараженню енергією процесу чи власним прикладом, який вона блискуче демонструвала.

У своїй праці «Принцип влади» видатний психолог та письменник Блейн Лі переконливо доводить, що лише один

тип влади — влада, що ґрунтується на принципах співтворчості, — дає людині здатність впливати на поведінку оточуючих, не контролюючи їх і не маніпулюючи ними [1]. Це дає нам змогу резюмувати, що Галина Анатолівна була не тільки унікальною творчою особистістю, а і прекрасним керівником саме завдяки своїй потужній творчій енергії та яскравому таланту митця-психолога.

Якщо говорити про Галину Поливанову як про вокального педагога, треба розглядати специфіку її методичного підходу, відзначити спрямованість на цілісне сценічне втілення будь-якого виконуваного твору: чи то арія, зразок камерно-вокального жанру, обробка пісні. Поливанова підходила до виконання як вокальний інструктор, тобто не з першості розв'язання власне вокально-технічного завдання, а навпаки, намагалася вирішити вокальні проблеми своїх учнів за рахунок занурення їх у ситуацію образної дії, що притому вираженої у режисерсько-сценічній постановці. У такому підході, як ми можемо стверджувати, є сильні, але є й слабкі сторони. Учень, як би апріорі, потрапляв у обстановку музично-сценічної репетиції. І це означало, що він може не подужати завдання, що стоять перед ним, якщо у нього немає природної постановки голосу. Але це ж і стверджує методичну тезу про те, що вокально-технічно розвиваються, перш за все, люди музично обдаровані. До того ж, додамо, — люди, обдаровані музично-артистично. Тому ми можемо стверджувати, що хоча є безперечна спадкоємність між Благовидовою і Поливановою, але все ж таки Благовидова являла собою приклад Педагога-методиста (хоча і не вокального інструктора), а Поливанова являла собою тип Педагога-Вокального режисера, що має у своїх уявленнях і намірах художньо-режисерський план прочитання вокального твору, а іноді й режисерську партитуру (якщо йдеться про ансамбль співака та концертмейстера, виконання дуетів, ансамблевих сцен тощо).

Саме тому ми можемо стверджувати самостійність та оригінальну спрямованість педагогічного методу Галини Анатолівни Поливанової, хоча зовні підхід обох майстринь видається подібним: в обох класах практикувалася присутність студентів різних курсів на заняттях один у одного, майже обов'язкове відвідування студентами академічних концертів та іспитів. Для Поливанової це було не просто тенденцією до пасивного взаємо-навчання, але і способом реалізації ефекту слухаючої

та співпереживаючої аудиторії (підхід до емпатичного способу навчання). Спираючись на свій багатий виконавський досвід, Поливанова сама намагалася показати учневі і артикуляцію вокального вимовляння, і сценічну емоцію висловлюваного, у тому числі і за допомогою жесту, міміки, рухів.

У книзі «Одеська консерваторія. Забуті імена – нові сторінки» в статті- інтерв'ю «Шлях довжиною у життя» Галина Поливанова розкриває секрет підготовки студентів на вокальній кафедрі ОНМА імені А. В. Нежданової та особисто у її класі. Вона пише: «Секрет простий 1) по-перше – любов до діла, що вище гордині тим паче матеріальних благ; 2) по-друге – чесність у визначенні професійної перспективності учнів, що часом вимагає неординарного підходу до ситуації, 3) по-третє – це любов та відданість учням» [3, с. 89].

Саме тому в умовах переходу на повну дистанційну форму навчання (он-лайн) через пандемію Covid-19 у березні 2020 року стала практично неможлива реалізація її методу навчання. Можливо, це на якомусь глибокому рівні стало однією з причин її відходу і як Педагога і як Людини у грудні того ж року.

З січня 2021 року в історії вокальної кафедри ОНМА імені А. В. Нежданової розпочався новий етап, лідером якого стала Олена Стаховська. Вона була ученицею та вірним другом і соратником Галини Поливанової. На плечі Олени Володимирівни в повній мірі лягли виклики пандемії 2020 року, воєнного стану після 24 лютого 2022 та освітній процес з загальними характеристиками Болонської системи.

Традиції кафедри, вибудовані на засадах творчої праці двох видатних майстрів попередньої доби, Ольги Благовидової та Галини Поливанової, сьогодні з честю й успіхом продовжуються в класах їх колег-наступників та їх учнів.

Висновки. Вокально-методичний підхід Галини Поливанової відзначається спрямованістю на цілісне сценічне втілення вокального твору будь-якого жанру, ставлячи на чільне місце не власне вокально-технічні завдання, а занурення у ситуацію образної дії, тобто, являла собою тип Педагога-Вокального режисера.

Проходячи стінами і коридорами нашої альма-матер ми читаємо меморіальні таблички на дверях класів – «Клас К. Пігрова», «Клас Д. Загрецького», «Клас М. Огренича», «Клас О. Благовидової». У зарубіжній практиці, зокрема

у Варшаві, з якої ми останнім часом беремо приклад, є звичай надавати імена не лише класам, а й залам. Зал імені Млинарського – у театрі, зал імені чудової співачки та педагога Марії Фолтін – у музичній академії тощо. На багатьох концертах та зборах ми незмінно могли бачити Галину Поливанову у Великій Залі нашої консерваторії-академії. Там, мабуть, є її місце назавжди, а отже має бути місце її Духу. І нам здається, що було б справедливо привласнити її ім'я залі, в якій Вона перебувала не роки, а десятиліття, що постає символічним знаком її діяльності та Пам'яті про неї.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лі Б. Принцип влади. Вплив з повагою та честю / Пер. з англ. М: Альпіна Бізнес Букс, 2006. 361 с.
2. Одеській державній музичній академії імені А.В. Нежданвої – 90 / упор. Сокол О.В., Розенберг Р.М., Самойленко О.І. та ін. Одеса: Друк, 2003. 224 с.
3. Одеська консерваторія. Забуті імена, нові сторінки. Одеса: ОКФА, 1994. 248 с.
4. Уорен Дж. Бенніс & Роберт Дж. Томас Як стають лідерами: менеджмент нового покоління. URL: <https://www.williamspublishing.com/Books/5-8459-0927-9.html> (дата звернення 30.03.2023 р.)

REFERENCES

1. Lee, B. (2006). Princip vlasti. Vlijanie s uvazheniem i chest'ju. M: Alpina Business Books[in Russian].
2. Odes`kij derzhavnij muzy`chnij akademiyi imeni A. V. Nezhdanvoyi – 90. (2003). Upor. Sokol O.V., Rosenberg R.M., Samoilenko O.I. etc. Odesa: Print [in Ukrainian].
3. Odes`ka konservatoriya Zabuti imena, novi storinky. Odesa: OKFA [in Ukrainian].
4. Warren J. Bennis & Robert J. Tomas Kak stanovjatsja liderami: menedzhment novogo pokolenija. URL: <https://www.williamspublishing.com/Books/5-8459-0927-9.html> (accessed 03/30/2023) [in Russian].